М. Васильева-Халатникова, канд. пед. наук, ассист.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ УРОВНЕЙ СФОРМИРОВАННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕФЛЕКСИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СОЦИАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКЕ

Профессиональная деятельность будущих социальных педагогов неотъемлемо связана с необходимостью постоянного взаимодействия с маргинальными и социально-неадаптированными группами населения, что обусловило осложнения самой профессиональной деятельности и особые требования к их профессиональной подготовки. В то же время, профессиональная рефлексия как составляющая профессионального сознания, выполняет функцию согласования осознанного содержания профессиональной деятельности, собственных переживаний и чувств будущих социальных педагогов по этой деятельности.

Для обоснования и разработки педагогической технологии формирования профессиональной рефлексии будущих социальных педагогов в высшем учебном заведении важна система исходных критериев, характеризовала предмет настоящего исследования.

Ключевые слова: социальный педагог, профессиональная рефлексия, уровень, критерий, показатель.

M. Vasilyeva-Khalatnikova, Phd in pedagogy, assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE INDICATORS OF PROFESSIONAL REFLECTION COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN SOCIAL PEDAGOGY

The article deals with an issue of the specifics of future social educators' professional activity. The necessity to interact with marginal and socially unadapted groups causes certain complication of the professional activity and thus special requirements for their professional training. Professional reflection as a component of professional consciousness fulfills the function of reconciling the conscious content of professional activity, own experiences and feelings of future social educators regarding this activity.For the substantiation and development of pedagogical technology for the formation of professional reflection of future social educators in a higher educational institution, an important system of outcomes that characterized the subject of this research.

Keywords: social teacher, professional reflection, level, criterion, indicator.

УДК 378.096

В. Рижиков, д-р пед. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ В ЦІЛЬОВІЙ МОДЕЛІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ

У процесі професійної підготовки майбутніх військовослужбовців необхідно формувати крім професійних знань, навичок та вмінь також професійні якості до яких ми відносимо: мужність, уміння чітко виконувати накази, дисциплінованість, витримка та самовладання, відданість справі, які повинні бути обов'язковою складовою цільової моделі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах. Ефективність професійної діяльності військовослужбовців визначається системою соціально-психологічних, технічних, медико-біологічних, а також специфічних професійних якостей військового.

Ключові слова. Професійні якості, професійна підготовка військовослужбовців, військова освіта.

Вступ. Формування обороноздатності України, удосконалення військового забезпечення відповідно до світового рівня вимагають значного реформування системи підготовки кваліфікованих військових кадрів, спрямованої на розвиток самостійного мислення, формування професійної патріотичної самосвідомості, твердження основних принципів і цінностей, пов'язаних з моральними основами, гуманістичною роллю військових в житті суспільства. Сьогодні потрібна генерація професійних військових, здатних працювати в нових динамічних соціальних, і політичних реаліях.

Для того, що б підготувати сучасного високопрофесійного військового відповідно для фахової підготовки потрібна цільова модель спеціаліста. Якщо сказати простою мовою, зрозумілою для широкого загалу, потрібно "креслення спеціаліста". Особливо це стосується професійної підготовки офіцерського складу збройних сил, де складовими цільової моделі, крім професійної змістової частини (знання, навички та вміння) є психофізіологічна, психолого-фізична як невід'ємні складові професійної підготовки.

Аналіз досліджень та публікацій. В основі підходу до розробки цільової моделі спеціаліста лежить особистісно-діяльний підхід [4, 5, 6] (Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв), сутність якого у встановленні відповідності умов практичної діяльності фахівця та специфіки його посадових функцій і психологічних вимог до особистості. Лукашевич М.П., Сингаївська І.В., Бондарчук О.І. роблять акцент на розгляді цілісної системи "індивідуальність-професія" [9]. У цьому плані вони розглядають цільову модель спеціаліста, як:

- індивідуальність, сформовану до моменту вибору професії;
- індивідуальність на шляху опанування професією, засобів опанування професією;
- індивідуальність як результат професійного становлення.

Професіографічному профілю фахівця присвячені роботи С. П. Бочарової, О. М. Бандурки, Е. В. Землянської, вони наводять у своїх працях приклади професіограми вузько направлених спеціалістів правоохоронних органів. Професіограма уявляє собою структурно-змістовну частину моделі спеціаліста того або іншого профілю, яка відображає вимоги, які ставляться до людини і є характером його професійної діяльності, умовами, які відповідають цій діяльності. [3]. Методику конструювання професіограми розкривають у свої наукових працях Р. М. Макаров, Л. В. Герасіменко, вони відмічають, що відсутність цільової моделі (соціального замовлення) не дозволяє визначити стратегічний шлях процесу формування сучасного фахівця [8]. При складанні професіограми військовослужбовця необхідно використовувати праці, які закладені в діалектично-матеріальні концепції розвитку сучасної науки. На нашу думку для побудови цільової моделі професійної підготовки військових найбільш доцільним є системний підхід П. К. Анохіна, він надає ствердження, що між фізіологічним і психічним лежить концептуальний місток, який і повинен надати можливість розглядати взаємодію цих двох механізмів як цілісний акт поведінки, направлений на досягнення конкретного кінцевого результату. Системний підхід П. К. Анохіна повною мірою

© Рижиков В., 2017

задовольняє аналіз і синтез у формуванні теоретичних основ професіографічного профілю професійної підготовки сучасного військового збройних сил України з урахуванням теперішніх реалій тому, що пошук формування системи потрібен для того, щоб кінцевий підсумок був дійсно продуктивним і задача ефективної професійної підготовки військових є в заповненні цільової моделі дійсно науково обґрунтованими складовими цілісного і особистого [1, 2].

Мета статті – розкрити теоретико-методологічні основи побудов професіограми військового в процесі професійної підготовки. Визначити основні специфічні принципи формування висококваліфікованого професіонала офіцерського складу збройних сил України в сучасних соціально-політичних реаліях.

Виклад основного матеріалу. Цільова модель фахівця – це системоутворюючий фактор у процесі побудови професійної підготовки, повний набір знань, навичок та вмінь, а також основних життєзабезпечуючих систем у професійно важливих якостях зібраних воєдино з урахуванням спеціалізованих методичних напрямків у діяльності спеціаліста, його особливостей професійної діяльності [3, 8].

Ефективність професійної діяльності військовослужбовців визначається системою соціально-психологічних, природних, технічних, медико-біологічних, а також специфічних, які залежать від специфіки самої професії військовослужбовця, для цього виду діяльності факторів, які впливають на рівень працездатності фахівців.

Професійна діяльність військовослужбовця пов'язана з використання зброї, що відносить цю діяльність до групи підвищеного ризику, вимагає детального вивчення умов, які впливають на рівень ефективності діяльності військовослужбовців і насамперед це стосується психологічного клімату.

Наочне оформлене цільової моделі військової професії за різними (соціальним, економічним, педагогічним, медичним, психологічним) критеріями. Військова професіологія виділяє наступні види складових професіограми (цільової моделі): організаційно-технічну або функціональну (опис службово-посадових функцій); соціальну складову професійної діяльності, або соціограму (розкриття за ступенем важливості військової праці, її оцінка з погляду можливостей творчості, всебічного забезпечення безпеки, попередження професійної деградації військовослужбовця та ін.); економічну складову (оцінка витрат на професійну підготовку військового фахівця, забезпечення його службової діяльності, організацію професійного середовища, робочого місця); медичну (питання підтримки здоров'я і обліку соматичних особливостей військовослужбовця); санітарно-гігієнічну (норми і умови, що гарантують збереження здоров'я військовослужбовця, відновлення його сил, попередження професійних захворювань).

Відповідно до вищезазначеного цільова модель військового при сучасних вимогах часу визначає ціль і задачі підготовки, за якою відповідно слідує технологія процесу професійної підготовки (теоретичної, фізичної, психологічної, практичної і безпосередньої професійної діяльності) [10, 11].

Характер професійної діяльності військового обумовлений специфічним характером військової служби (рис. 1).

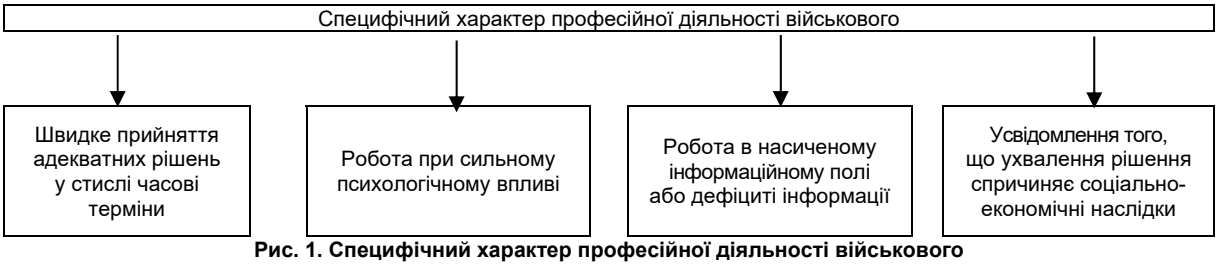

Рис. 1. Специфічний характер професійної діяльності військового

Підготовка військового можлива тільки в спеціальних навчальних закладах або у військових інститутах (факультетах) університетів, які мають відповідний рівень акредитації. Професія пред'являє найбільш високі серед всіх професій вимоги до стану соматичного й психічного здоров'я кандидатів на навчання. Професійна підготовка військових є найбільш різнобічною й специфічною. Взаємозамінність із іншими професіями виключена.

Нами було виділено десять якостей, які повинні бути сформовані у військового з вищою освітою після закінчення повного курсу навчання і отамання відповідної військової кваліфікації та офіцерського звання. Анкетування, проведене серед курсантів військових навчальних закладів, показало рейтингову оцінку (за десятибальною шкалою) якостей, якими має володіти військовий (табл. 1).

Таблиця 1

Загальні риси військового

№ п/п	Загальні риси військового	Бали
1.	Принциповість	9
2.	Мужність	10
3.	Уміння чітко виконувати накази	10
4.	Дисциплінованість	10
5.	Самостійність	7
6.	Кмітливість	8
7.	Рішучість і цілеспрямованість	9
8.	Витримка та самовладання	10
9.	Відданість справі	10
10.	Акуратність	9

Необхідно відмітити, що такі якості, як мужність, уміння чітко виконувати накази, дисциплінованість, витримка та самовладання, відданість справі отримали по десять балів, тобто саму високу оцінку. І це є принципово значимим, що крім професійних знань, навичок та вмінь, військовому як спеціалісту найвищого класу необхідні вищеперелічені якості.

Приблизно можна сказати, що для побудови професійної моделі майбутнього військового 70 % параметрів цільової моделі описується математично, що надає

впевненості у побудові в майбутньому математично оформленої моделі фахівця.

У процесі професійної підготовки майбутні військові повинні навчитися:

• структуруванню (розумова діяльність для встановлення найближчих зв'язків між поняттями, практичними речами, ключовими словами тощо, у процесі якої формується структура знань);

• систематизації (розумова діяльність для встановлення віддалених зв'язків між поняттями, практичними речами і тому подібне, у процесі якої вони організовуються в певну систему);

• конкретизації (застосування знань у практичних ситуаціях, пов'язаних із переходом від абстрактного до конкретного);

• доведенню (логічне розмірковування) [13].

Процес виховання сучасних військових зумовлений рядом закономірностей як суспільного явища, так і закономірностями розвитку самої особи:

• залежність виховання як особливої сфери життєдіяльності людей від сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів суспільного середовища і взаємозв'язок виховання і розвитку особистості;

• чим доцільніше організована корисна суспільству діяльність вихованців, тим ефективніше будується їх спілкування, і протікає сам виховний процес;

• зв'язок між виховним впливом, взаємодією та активною діяльністю вихованців.

Якщо закономірності виступають як вираження істотної необхідності зв'язку між причиною і наслідком, то принципи, що випливають з них, визначають загальний напрямок виховного процесу та вимоги до нього.

Свого часу, А. С. Макаренко [7], як прихильник спеціальної виховної педагогіки, обґрунтував такі принципи, як: повага і вимога, щирість і відкритість, принциповість, турбота й увага, знання, вміння, загартованість, праця, колектив; сім'я: перше дитинство, кількість любові і міра суворості, дитяча радість, гра, покарання і винагорода. В умовах переходу від авторитарного до демократичного виховання, стимулюючого самовизначення і саморозвитку особистості, її індивідуальності потрібні відповідні принципи побудови істинно гуманного процесу виховання: стимулювання самодіяльності, свободи волевиявлення, самоорганізації, інтересу; усвідомленого товариського чи громадянського обов'язку; співтворчості вихователів та вихованців (природно з урахуванням вікової специфіки).

Сучасна вітчизняна система виховання керується такими принципами:

- громадська спрямованість виховання;
- зв'язок виховання з життям і працею;
- опора на позитивне у вихованні;
- гуманізація виховання;
- особистісний підхід;
- єдність виховних впливів [9; 11].

Для формування цільової моделі професійної підготовки військових вважаємо за доцільне використати виховну систему, розроблену В. О. Сухомлинським (рис. 2).

Відомий педагог вірив у могутню, безмежну силу слова вихователя і вважав, що слово найточніший, найтонший інструмент, який повинен використовувати вчитель. "Найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова. Роль цього засобу в школі, де кожна зустріч з новим явищем оточуючого світу пробуджує у серцях дітей почуття подиву, неможливо переоцінити" [12].

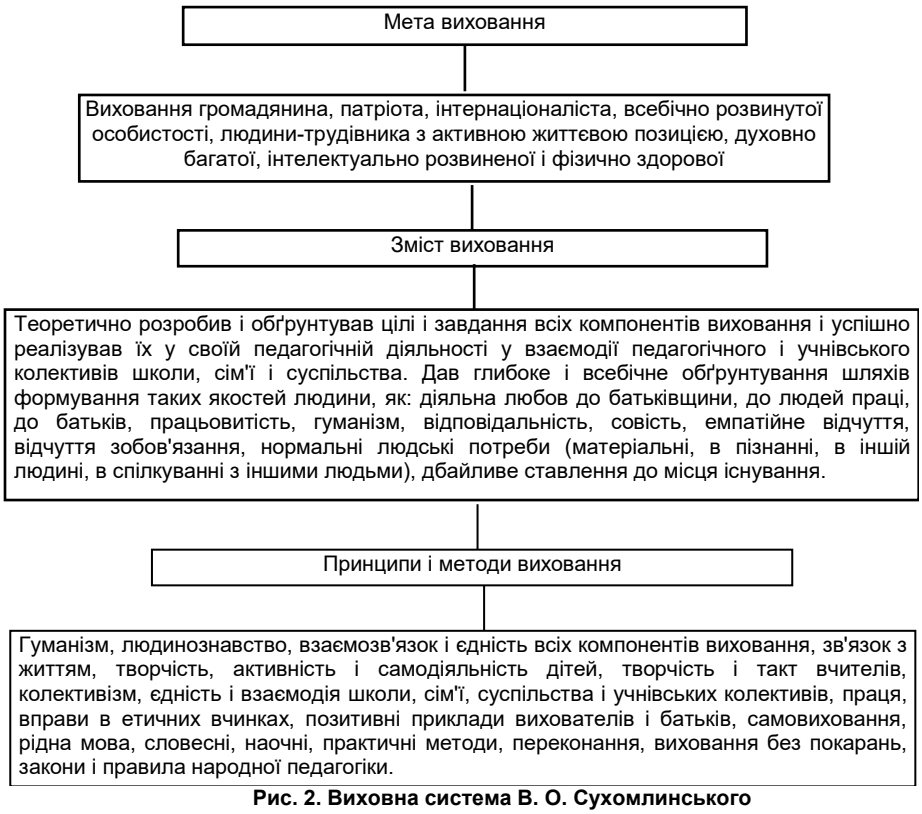

Рис. 2. Виховна система В. О. Сухомлинського

Висновки. А науковій статті розкрито теоретико-методологічні основи побудови професіограми військового в процесі професійної підготовки, визначено основні специфічні принципи формування висококваліфікованого професіонала офіцерського складу збройних сил України в сучасних соціально-політичних реаліях.

У виховному впливі викладача військових навчальних закладів важливо все, але найбільш важливим елемен-

том є висока ідейна спрямованість, моральність і патріотичний характер власного прикладу. Тільки власним прикладом у процесі професійної підготовки майбутніх військових можна сформувати такі якості, як ідейна спрямованість, моральність та патріотизм. Для цього у навчально-виховному процесі необхідно застосовувати концепції формування особистості, діяльності та спілкування, які сприятимуть викладачеві в ефективній організації життєдіяльності студентів. Ці концепції в поєднанні з особистісними якостями викладача сприятимуть вихованню нової генерації військових, здатних мобільно, з високою професійною віддачею виконувати свої професійні обов'язки для розбудови національної армії.

Список використанних джерел

1. Анохин П.К. Общие принципы теории функциональной системы. – М.: Наука, 1980.
2. Анохин П.К. Избранные труды: Философские аспекты теории функциональной системы. – М.: Наука, 1978.
3. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянська Е.В. Юридическая психология. – Харьков, 2004.
4. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1994.
5. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М.: МГУ, 1972.
6. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. – М.: Политиздат, 1977.
7. Макаренко А. С. Собрание сочинений : в 5 т. / А. С. Макаренко. – М. : Правда, 1971.
8. Макаров Р.Н., Герасименко Л.В. Теория и практика конструирования целевых моделей операторов особо сложных систем управления: Монография. – М.: Изд. Международной академии проблем человека в авиации и космонавтике, 1997.
9. Психология труда: Учеб. пособие / Н.П.Лукашевич, И.В.Сингаевская, Е.И.Бондарчук. – 2-е изд., доп. и перераб. – К.:МАУП, 2004.
10. Рижиков В.С. Професіограма сучасного юриста на прикладі фрагменту "Економічна культура юриста" // Військова освіта: збірн. наук. пр. № 2 (14), Київ, 2004. – С. 60-67.
11. Рижиков В.С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів / Монографія В.С.Рижиков. – Херсон, ТОВ "Айлант", 2010.
12. Сухомлинский В.А. Воспитание коллективизма у школьников / В.А.Сухомлинский. – М., 1956.
13. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посіб / В.В.Ягупов. – К.: Либідь, 2003.

References

1. Anohin P.K. Obschie printsipy teorii funktsional'noj sistemy. – M.: Nauka, 1980.
2. Anohin P.K. Izbrannye trudy: Filosofskie aspekty teorii funktsional'noj sistemy. – M.: Nauka, 1978.
3. Bandurka A.M., Bocharova S.P., Zemljans'kaja E.V. Juridicheskaja psihologija. – Har'kov, 2004.
4. Vygotskij L.S. Pedagogicheskaja psihologija / Pod red. V.V. Davydova. – M.: Pedagogika, 1994.
5. Leont'ev A.N. Problemy razvitija psihiki. – M.: MGU, 1972.
6. Leont'ev A.N. Dejatel'nost', soznanie, lichnost'. – M.: Politizdat, 1977.
7. Makarenko A. S. Sobranie sochinenij : v 5 t. / A. S. Makarenko. – M. : Pravda, 1971.
8. Makarov R.N., Gerasimenko L.V. Teorija i praktika konstruirovanija tselevyh modelej operatorov osobo slozhnyh sistem upravlenija: Monografija. – M.: Izd. Mezhdunarodnoj akademii problem cheloveka v aviatsii i kosmonavtike, 1997.
9. Psihologija truda: Ucheb. posobie / N.P.Lukashevich, I.V.Singaevskaja, E.I.Bondarchuk. – 2-e izd., dop. i pererab. – K.:MAUP, 2004.
10. Rizhikov V.S. Profesiograma suchasnogo jurista na prikladi fragmentu "Ekonomichna kul'tura jurista" // Vijs'kova osvita: zbirn. nauk. pr. № 2 (14), Kiïv, 2004. – S.60-67.
11. Rizhikov V.S. Teorija i praktika konstrujuvannja tsil'ovih modelej (profesiogram) ta protsesu profesijnoï pidgotovki majbutnih juristiv / Monografija V.S.Rizhikov. – – Herson, TOV "Ajlant", 2010.
12. Suhomlinskij V.A. Vospitanie kollektivizma u shkol'nikov / V.A.Suhomlinskij. – M., 1956.
13. Jagupov V.V. Pedagogika: navch. posib / V.V.Jagupov. – K.: Libid', 2003.

Надійшла до редколегії 25.10.17
Рецензована 30.10.17

В. Рыжиков, д-р пед. наук, проф.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ЗНАЧЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ В ЦЕЛЕВОЙ МОДЕЛИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ ВОЕННЫХ

В процессе профессиональной подготовки будущих военнослужащих необходимо формирование кроме профессиональных знаний, навыков и умений также качество, к которым мы относим: мужество, умение четко исполнять приказы, дисциплинированность, выдержка и самообладание, самоотдача делу, которые должны быть обязательной составляющей целевой модели профессиональной подготовки в высших военных учебных заведениях. Эффективность профессиональной деятельности военнослужащих определяется системой социально-психологических, технических, медико-биологических, а также специфических профессиональных качеств военного.

Ключевые слова. Профессиональные качества, профессиональная подготовка военнослужащих, военное образование.

V. Ryzhykov, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE VALUE OF PROFESSIONAL QUALITIES IN THE TARGET MODEL OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF MILITARY TRAINING

The article deals with a problem of professional training of future military personnel. The author shows the necessity of developing professional knowledge, skills and abilities, as well as courage, ability to fulfill orders, discipline, self-control and dedication, which are regarded as an obligatory component of the professional training in higher military educational institutions. The effectiveness of professional activities of military personnel is determined by a system of socio-psychological, technical, medical and biological, as well as special military skills.

Keywords. Professional qualities, professional training of military personnel, military education.

УДК 364.442:369.06

Я. Співак, канд. пед. наук, доц., докторант
Донбаський державний педагогічний університет, Слов'янськ

ВЕКТОРИ ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Розглядається компетентність як важливий вектор успіху діяльності соціального працівника, розкрито поняття "компетентність соціального працівника" та його складові, які складаються з наявних у майбутнього фахівця соціальної сфери професійних знань, умінь та навичок, особистісних якостей фахівця.

Ключові слова: освіта, професійна компетентність, соціальний працівник, професіоналізм.

Вступ. У сучасному професійному просторі зміст професійної компетентності фахівця, зокрема, соціального працівника, включає як рівні базової і спеціальної освіти, так і вміння акумулювати широкий досвід у практичній діяльності.

Активний розвиток соціальної роботи в нашій країні з усією очевидністю показав необхідність професіоналізації цієї гуманної практики, що, в свою чергу, вимагає підвищеної уваги до формування професійної компетентності соціального працівника. Ефективність його діяльності багато в чому залежить від вмінь, досвіду, особистісних якостей, тобто від його професіоналізму та професійної компетентності. Компетентний соціальний працівник повинен володіти методами, прийомами, те-

© Співак Я., 2017